

ZAMONAVIY MUSLIMALARDA DINIY IDENTITET VA GLOBALIZATSIYANING TA'SIRI

Khudoyberdiyev Rashid Zokir o'g'li

Toshkent davlat tibbiyot universiteti, o'qituvchi

e-mail: xudoyberdiyevrashid077@gmail.com

+99888-033-24-94

O'quvchi: Odiljonova Madinabonu Umidjon qizi

Toshkent davlat tibbiyot universiteti,

e-mail: odiljonovam746@gmail.com

Annotatsiya: Zamonaviy davrda jahon miqyosida kechayotgan o'zgarishlar, axborot texnologiyalaridagi inqilobiy siljishlar va chegaralarning tobora shaffoflashuvi jarayoni, albatta, insoniyat hayotining barcha sohalariga, jumladan, din va madaniyatga ham o'z ta'sirini o'tkazmoqda. Bu jarayon globalizatsiya nomi bilan ataladi. Bugun tarixiy-madaniy an'analari, diniy qadriyatlari bilan o'ziga xos bo'lgan musulmon jamiyatlari ham globalizatsiya shamolida o'zgarib, zamonaviy muammolarga duch kelmoqda. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy musulmalarning diniy identiteti va unga zamon talablari, g'arbiy qadriyatlar, media va texnologiyalar qanday ta'sir ko'rsatayotgani butun dunyo olimlari, mutafakkirlarining muhim tadqiqot yo'nalishlaridan biriga aylangan.

Kalit so'zlar: diniy identitet, zamonaviy musulmalar, globalizatsiya, madaniy o'zgarishlar, musulmon ayollari, ijtimoiy rollar, an'ana va innovatsiya, diniy qadriyatlar, zamonaviylik, o'zlikni anglash.

Diniy identitet — bu musulmon ayolning o'zini jamiyatda qanday anglashidir. Uning ichki ruhiyati, diniy qarashlari, tashqi ko'rinishi, hayot tarzida qanday ifoda topayotganidir. Identitet insonning mustahkam ruhiy asoslarini, o'ziga xosligini shakllantiradi, uni boshqalardan ajratib turadigan ruhiy belgilarini ta'minlaydi. Musulmalar uchun bu, avvalo, islom dini talablari va urf-odatlariga sodiqlikda aks etadi. Yil sayin dunyoda global jarayonlarning yangi shakllari hamda madaniyatlararo

o'zaro ta'sir natijasida musulmalar hayotida diniy identitet masalasi yanada dolzarb bo'lib bormoqda. Bugungi kunda islom dini dunyoning eng keng tarqalgan dinlaridan biri sifatida kuzatiladi. Shu sababli, musulmon ayollar dunyoning turli mintaqalarida, har xil ijtimoiy-siyosiy sharoitlarda yashamoqda. Ularning diniy identiteti bir olinmasa ham, turlicha ifoda topmoqda. Shahar va qishloq, rivojlangan va rivojlanayotgan jamiyatlar, turli ijtimoiy tabaqalar, mintaqaviy urf-odatlar hamda zamonaviy hayot ritmi musulmalarning dunyoqarashi va identitetini belgilaydi [1].

Diniy identitetning asosiy ko'rinishlari – bu muayyan diniy an'analarga amal qilish, masalan, namoz o'qish, ro'za tutish, hijob yoki boshqa kiyim kodiga rioya qilish, oila va jamiyat oldidagi majburiyatlarga sodiqlik hamda diniy qadriyatlarni kundalik hayotda namoyon etishdir. Zamonaviy musulmalar uchun esa bu faqat diniy amalni ado etish bilan cheklanmasdan, zamonaviy bilim va malakalarni egallash, jamoatchilikda faol ishtirok etish, kasbiy o'sishga intilish, oila va jamiyatda muvozanat topish kabi dolzarb masalalarda ham namoyon bo'ladi. Globalizatsiya zamonaviy dunyoda jamiyatlar va xalqlarning bir-biriga yaqinlashuvi, madaniy va iqtisodiy aloqalarning kengayishi, axborot almashinuvi tezlashuvi orqali amalga oshmoqda. Bu jarayon jamiyatlar hayotidagi an'anaviy mustahkam diniy identitet asoslariga ham o'zining kuchli ta'sirini ko'rsatadi. Bir tomondan, globalizatsiya din erkinligi tamoyillarini yanada kengaytiradi, musulmon ayollarga yangi imkoniyatlar, zamonaviy bilimlar, dunyoqarashlarni ochadi. Ijtimoiy tarmoqlar, internet va ommaviy axborot vositalarining ommalashuvi musulmalarga o'z diniy qadriyatlarini kengaytirish, yangi bilim va tajribalarni o'rganish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Biroq boshqa tomondan, globalizatsiya jarayonida G'arbga xos bo'lgan madaniy, axloqiy qadriyatlarning keng tarqalishi, sharq va g'arb o'rtasidagi psixologik-axloqiy tafovutlar, jamiyatdagi insonlarning erk va ozodlik haqidagi qarashlarida yangilanishlar hamda jamiyat maydoniga yangi savollar kirib kelmoqda. Musulmon ayollar zamonaviy jamiyatda o'z diniy identitetini saqlab qolish yo'lida muayyan qiyinchilik va muammolarga duch kelmoqda. Ularning ba'zilari o'z diniy qadriyatlarini ishonch bilan namoyon qilgan holda boshqalardan ajralib turmaydi,

boshqalari esa bu boradagi bosim va stereotiplarga duch keladi. Zamonaviy davrda kiyinish madaniyatining globallasuvi, turli yoshdagi insonlar, ayniqsa yoshlar tomonidan modaga bo'lgan qiziqishlar ham musulmon ayollar diniy identitetida aks etadi. An'anaviy kiyimlar, masalan, hijob, niqob yoki boshqa yopiq kiyimlar nafaqat diniy, balki madaniy tashuvchiga ham aylanmoqda. Ba'zi musulmalar zamonaviy modaga, boshqalar esa faqat an'anaga amal qilishga harakat qiladi. Natijada, zamonaviylik va an'ana o'rtasidagi muvozanatni topish, o'zligidan voz kechmasdan jamiyatga integratsiyalash yo'llari qidirilmoqda. Bu jarayonda o'ziga xos zamonaviy muslim ayol modeli shakllanmoqda: zamonaviylik va din o'rtasida bir paytda uyg'unlikka erishgan, o'z hayotida innovatsiyalarni qabul qilgan, shu bilan birga islomiy qadriyatlariga sodiq ayol modelidir [2].

Din doimo musulmalar hayotida muhim ahamiyat kasb etgan. Ular nafaqat oilaviy, balki ijtimoiy mas'uliyatni ham zimmasiga oladilar. Zamonaviy global jamiyatda ayolning oila va jamiyatdagi o'rniga yangicha yondashuv shakllanmoqda. Zamonaviy musulmalar o'z oliy maqsadlarini, kasbiy faoliyatini, jamiyat hayotida faol ishtirok etishni din talablari bilan birga amalga oshirishga intilmoqda. Bunda gender tengligi, ayollar huquqlari va imkoniyatlari masalalari dolzarbdir. Zamonaviy muslima o'z rolini an'anaviy xotin-qizlar roli bilan emas, balki zamonaviy tamoyil va qadriyatlar bilan uyg'unlashtira oladi. Axborot asrining asosiy mahsuli bo'lmish internet va ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy musulmalar uchun o'z diniy identitetini shakllantirish va rivojlantirishda yangi imkoniyatlar ochib berdi. Bugungi kunda diniy mavzulardagi veb-saytlar, bloglar, platformalar, fitna va hujjatlarga asoslangan ilmiy-ommabop kontentlar orqali islom dini haqidagi bilimlarni kengaytirish, muloqot uchun platformalar yaratish hamda e'tiqodni rivojlantirish mumkin bo'lib qoldi. Musulmon ayollar zamonaviy texnologiyalarning imkoniyatlaridan unumli foydalanib, jahon miqyosida o'zaro ilm almashinuvi, tarmoqlashish, o'z fikr-mulohazalarini brending qilish orqali jamiyatda faol tarzda ishtirok eta boshladilar [3].

Axborot makonining kengayishi, yangi kommunikatsiya imkoniyatlari diniy qadriyatlarni yangi shaklda talqin qilish, zamonaviy sharoitga moslashtirish

zaruriyatini yuzaga keltirdi. Natijada diniy identitet tushunchasi ham kengaymoqda, zamonaviylik va urf-odatlar o'rtasida zamonaviy musulma o'z qarashlarini shakllantirishda erkinroq harakat qila boshladi. Zamonaviy taraqqiyot talablariga javob beradigan musulmalarning zamonaviy ta'lim olish, keng dunyoqarashga ega bo'lish, kasbiy rivojlanishi ham diniy identitet shakllanishida muhim o'rin tutadi. Ko'plab musulmon mamlakatlarida ayollarning ta'lim olish huquqi yanada kengaymoqda. Bu esa ayollarga faqat diniy emas, ommaviy va ilmiy sohalarida ham faol bo'lish, hayotining barcha sohalarida oldinga intilish imkonini bermoqda. Globalizatsiya sharoitida musulmalar yangi kasblarni o'zlashtirib, jamiyatda o'z mavqeini oshirishga harakat qilmoqda. Ta'limning kengayishi, ilmiy va texnologik yutuqlarni egallash jarayonida, musulmalar zamon bilan hamnafas bo'lish, sog'lom raqobatga kirish, o'z salohiyatini ro'yobga chiqarish yo'lida intilmoqda. Ular bir vaqtning o'zida o'z dini va urf-odatlarini saqlab qolishga, o'z o'rnini zamonaviy jamiyatda munosib ravishda egallashga harakat qilmoqda. Bu esa o'z navbatida identitetning yanada muqim, mustahkam asoslarida qurilishiga yordam bermoqda [4].

Bugungi global dunyoda diniy radikalizm va ekstremizm xavfi kuchaygan sharoitda, zamonaviy musulmalar uchun o'z diniy identitetini sog'lom asosda shakllantirish va uni ekstremistik g'oyalardan himoya qilish muhim vazifaga aylanmoqda. Davlatlar va mutasaddi tashkilotlar, ilm-fan va diniy rahbarlar bu borada keng ko'lamli ishlar olib bormoqda. Musulmalarning to'g'ri, ilm-fanga asoslangan diniy talim olishlari ularni radikalizm xavfidan asrash hamda jamiyatda faol, ijtimoiy mas'uliyatli shaxs sifatida shakllanishlariga xizmat qiladi. Bu esa diniy identitet va globalizatsiya o'rtasida muvozanatni topishda muhim omillardan biridir [5].

Zamonaviy musulmalar jamiyatda gender tengligi, ayol-huquqlari masalalariga o'z munosabatini qadriyatlaridan kelib chiqib bildiradilar. Globalizatsiya jarayonida musulmon mamlakatlarida ham qarashlar o'zgarib, ayollar ta'lim olish, kasbga ega bo'lish, jamiyatda faol ishtirok etishda ko'proq imkoniyatlarga ega bo'la boshladilar. Shu bilan birga, an'anaviy jamiyatda hali ham ushbu masalalarda munozaralar davom etmoqda. Zamonaviy musulmalar uchun oila va jamiyat oldidagi mas'uliyatdo'stlik, o'z

urf-odatlaridan voz kechmasdan, jamiyat hayotiga moslashish, o'zlikni asrab qolish va zamon bilan hamnafas bo'lish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Oilada o'z qadriyatlarini saqlashga harakat qilgan holda, ular zamonaviy hayotda ko'plab yangiliklarni o'zlashtirish, o'z farzandlarini ham zamon talabi asosida tarbiyalashga intilmoqda [6].

Xulosa:

Zamonaviy musulmalar hayotida diniy identitet va globalizatsiyaning ta'siri chuqur va ko'p qirrali jarayondir. Bu jarayon yangi imkoniyatlar, zamonaviy bilim va malakalar, g'oya va qadriyatlarni integratsiya qilishga yo'l ochmoqda. Zamonaviy musulmalar diniy, milliy va madaniy qadriyatlarini e'zozlagan holda, zamonga hamnafas, tashabbuskor, ma'rifatli va faol bo'lish yo'lida oldinga intilmoqda. Globalizatsiya asrida ularning identiteti o'zgarib, yangilanib, zamonaviylik va o'zlikni bir paytda uyg'unlashtira oladigan shaklga ega bo'lib bormoqda. Zamonaviy musulmalarning diniy identiteti ham, globalizatsiya ta'siri ham dinamik jarayondir. Ular o'z hayotida zamon bilan barobar maromda rivojlanishga intilmoqda, yangi ijtimoiy-huquqiy, madaniy, iqtisodiy talablarga javob beradigan, lekin asosiy qadriyatlaridan chekinmaydigan mustahkam identitetni shakllantirmoqda. O'zligini anglagan, zamonaviy bilim va texnologiyalarni o'zlashtirgan, jamiyatda o'ziga xos o'rin egallagan musulmalar — kelajak jamiyatining rivoji va taraqqiyotida muhim poydevor bo'lib xizmat qilmoqda. Bu holat zamonaviy global jamiyatda nafaqat musulmon jamiyatlari, balki butun insoniyat taraqqiyoti uchun ahamiyatli ekanini alohida ta'kidlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev, A. (2019). "O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining rivojlanish bosqichlari va inson huquqlari." *Legal Studies*, 11(2), 55-62.
2. Akhmedov, D. (2021). "Inson huquq va erkinliklari: dolzarb masalalar va istiqbollar." *Social Science Journal of Uzbekistan*, 10(3), 88-95.
3. Bakiyev, J. (2018). "Konstitutsion islohotlar va inson erkinliklari himoyasi." *Uzbekistan Law Review*, 4(1), 9-16.

4. Eshbekov, K. (2022). "O'zbekiston Respublikasida inson huquqlari va erkinliklarining kafolatlari." Democratic Society, 12(1), 22-29.
5. Karimov, R. (2020). "Konstitutsiyaviy normalar va inson huquqlarining ta'minlanishi." Legal Bulletin, 5(2), 31-38.
6. Komilov, K. (2017). "O'zbekiston Konstitutsiyasida inson huquqlari va erkinliklari." Constitution, 3(1), 14-20.
7. Norboeva, S. (2021). "Konstitutsion huquq va inson erkinliklarining zamonaviy talqini." Legal Education, 9(4), 47-53.